

УДК 378.225

О. В. ЖАБЕНКО

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник
Інститут вищої освіти НАПН України

ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У КРАЇНАХ БЕНІЛЮКСУ ТА УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу літературних та інформаційних джерел і нормативно-правової бази щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів визначено відмінності в підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу та Україні. Виявлено особливості підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу та Україні.

Ключові слова: підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, аспіранти, докторанти, наукові ступені.

Із приєднанням до Болонського процесу в 2005 р. в Україні розпочався процес структурно-змістовного реформування системи вищої освіти, результатом якого стало прийняття в 2014 р. нової редакції Закону України “Про вищу освіту”. Законом передбачено модернізацію системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації згідно з вимогами глобального ринку підготовки дослідників, запровадження нових механізмів забезпечення якості підготовки та реалізацію принципу мобільності здобувачів вищої освіти в межах європейського освітньо-наукового простору.

Процес модернізації системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів треба оцінювати шляхом порівняльного аналізу функціонування аналогічних систем в інших країнах та Україні, виявлення позитивного досвіду, який можна запровадити в українську систему підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. Тому актуальним є аналіз систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу та Україні. Вибір для аналізу систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів країн Бенілюксу зумовлений тим, що університети цих країн входять до найбільш рейтингових університетів світу. Так, у 2015 р., згідно з рейтингом “Academic Ranking of World Universities 2015”, до 500 кращих університетів світу входить 12 дослідницьких університетів Нідерландів і 7 університетів Бельгії [15], а згідно з рейтингом QS World University Rankings® 2015/16, до 300 кращих університетів світу входять 13 дослідницьких університетів Нідерландів і 7 університетів Бельгії [28].

Підготовку науково-педагогічних кадрів у зарубіжних країнах, а саме в країнах Європи, розглядали Б. Бедний [1], П. Біоде [2], Я. Болюбаш [3], Ю. Закаулова [4], К. Корсак [5], В. Кремень [3], Л. Лобанова [6], Я. Миклебуст, Р. Нілсен [7], О. Поживілова [5; 8], М. Степко [3], Е. Сухова [12], Ж. Таланова [13], В. Шинкарук [3] та ін. Проте поза увагою авторів залишився порівняльний аналіз процедури підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у країнах Бенілюксу та України.

Метою статті є виявлення та порівняння особливостей підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у країнах Бенілюксу та Україні.

Основні завдання статті: проаналізувати інформаційні джерела та нормативно-правову базу щодо підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу й Україні; виявити особливості підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу та Україні.

Країни Бенілюксу – митно-економічний союз західноєвропейських країн, створений у 1944 р., що включає три країни: Королівство Бельгія, Королівство Нідерландів та Велике Герцогство Люксембург. У Європі цей союз називають *Benelux* [19].

Ставши учасниками Болонського процесу, країни Бенілюксу запровадили уніфіковані правила щодо визнання дипломів, умов працевлаштування, мобільності, співпраці та обміну досвідом. Проте в Україні, незважаючи на приєднання до Болонського процесу в 2005 р., запровадження положень Болонської декларації є вибіркоким. Так, аналіз нормативно-правових документів та інформаційних джерел із підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу показав, що в системі вищої освіти реалізовано однорівневу модель підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів [13, с. 54, 58]. В Україні ж навіть після прийняття нової редакції Закону України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. № 1556–VII [10], яким аспірантуру (ад’юнктуру) й докторантуру зараховано до вищої освіти, залишилася незмінною дворівнева модель підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів.

У країнах Бенілюксу підготовку в докторантурі (III цикл вищої освіти) здійснюють у докторських школах – організаційно-адміністративних структурах установ, що забезпечують реалізацію докторських програм із одного напрямку або за міждисциплінарними напрямами (їх в установі може бути створено декілька). У Люксембурзі докторська школа – колегіальна структура, до складу якої входять: керівник докторської школи; рада докторської школи (до неї входять керівник докторської школи й щонайменше три обраних члени, переважно від різних програм досліджень); адміністративна, навчальна та координаційна інтернет-підтримка (неповна зайнятість) із залученням працівників свого або інших факультетів; рада докторантів; координатори дослідницьких тем; члени докторської школи (професори, доценти та інші дослідники, які мають право бути науковим керівником дисертації в університеті; засновники докторської школи, включені в заяву на створення докторської школи; нові члени, обрані членами ради докторської школи) [17].

Деяка відмінність є в Нідерландах, де докторську підготовку здійснюють як у докторських школах, так і в аспірантурі. У докторських (дослідницьких) школах кілька дослідницьких університетів і дослідницьких інститутів об’єднують свої зусилля й співпрацюють у реалізації докторських програм. У докторській (дослідницькій) школі працюють докторанти та

провідні дослідники із певної галузі зі свого та інших голландських університетів. Аспірантури, навпаки, є організаціями в університетах. Як і докторські (дослідницькі) школи, вони забезпечують докторантам умови для навчання та досліджень. Деякі аспірантури є міждисциплінарними, інші зосереджуються на одній дисципліні [26].

Докторські школи організують навчальні курси відповідно до потреб докторантів, необхідності формування загальних навичок проведення наукових досліджень і вимог ринку праці. Навчальні курси можуть відрізнятися в різних університетах [30].

В Україні навчання наукових і науково-педагогічних кадрів здійснюють у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) і наукових установах. Координацію діяльності структурних підрозділів ВНЗ (наукової установи) із підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації здійснюють аспірантура (ад'юнктура) й докторантура – структурний підрозділ ВНЗ (наукової установи). За організаційною структурою та повноваженнями українська аспірантура (ад'юнктура), докторантура суттєво відрізняються від докторських шкіл країн Бенілюксу.

Тривалість підготовки в докторантурі країн Бенілюксу становить від трьох до шести років (залежно від напрямку й попередньої підготовки). Підготовка можлива із повною та неповною зайнятістю [16; 21; 31; 32; 33]. Теоретичне навчання за докторською програмою вимірюють у кредитах ЄКТС. Докторські програми в країнах Бенілюксу передбачають від 60 до 180 кредитів ЄКТС [21; 25; 32; 33]. В Україні тривалість підготовки в аспірантурі (ад'юнктурі) – 4 роки, у докторантурі – 2 роки, здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії поза аспірантурою (ад'юнктурою) – до 5 років. Обсяг теоретичного навчання під час підготовки докторів філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) – 30–60 кредитів ЄКТС [9].

У країнах Бенілюксу вступники до докторантури повинні мати ступінь магістра або іноземний еквівалент (у деяких випадках) [16; 30], підтвердження вільного володіння англійською мовою [29; 31], наукові публікації або виступи на наукових конференціях. Додатково вони повинні отримати високі оцінки на вступних іспитах (щодо теорії та методології обраної дисципліни, спроможності проведення досліджень і написання дисертації [24; 30]); високу оцінку за результатами захисту дослідницького проекту [17] (проект розробляють кандидат у докторанти та його науковий керівник). Крім того, студент, який не має ступеня магістра, також може бути зарахований на докторську програму. Проте в цьому випадку університет може зажадати від студента або пройти оцінювання здатності писати докторську дисертацію, або скласти іспит із основних елементів академічної освіти, що надають в університеті [30].

На відміну від країн Бенілюксу, в Україні вступникам до аспірантури не обов'язково мати публікації чи виступи на наукових конференціях і не потрібно захищати проект науково-дослідної роботи. Такі вимоги стосуються лише кандидатів на вступ до докторантури, які повинні мати наукові

здобутки, опубліковані праці з обраної спеціальності (зокрема публікації в міжнародних реферованих журналах, індексованих у наукометричних базах), і подати розгорнуту пропозицію, яка містить план дослідницької роботи та/або інформацію про обсяг наукової роботи, необхідної для підготовки результатів проведених досліджень до захисту. А вступ до аспірантури осіб із ступенем бакалавра взагалі неможливий [9].

Після вступу до докторантури в країнах Бенілюксу докторанти мають різний статус. Так, у Бельгії та Люксембурзі здобувачі ступеня PhD мають статус студента, а в Нідерландах – статус дослідника. Це свідчить про акценти в програмах докторської підготовки. У програмах докторської підготовки Бельгії та Люксембургу навчально-дослідницькій (теоретичній) частині програми відводять значну роль. У Нідерландах же докторську підготовку розглядають як серйозне дослідження, тому роблять акцент на дослідницькій діяльності докторанта та написанні ним докторської дисертації. Результатом такого підходу є той факт, що Нідерланди займають друге місце у світі за кількістю публікацій на одного дослідника й третє місце у світі за впливовістю наукових публікацій (імпаکت-фактор) [26; 27].

В Україні ж аспіранти (ад'юнкти) та докторанти – це здобувачі вищої освіти. Аспіранти (ад'юнкти) в програмі підготовки мають теоретичну (навчальну) й наукову складові, тому такий їх статус є доречним. Що стосується докторантів, то тут ситуація дещо інша. Згідно з [9], метою перебування особи в докторантурі є “завершення роботи над науковим дослідженнями та оформлення їх результатів, та/або для підготовки публікацій до захисту для здобуття ступеня доктора наук”. Тобто перебування в докторантурі передбачає лише наукову діяльність докторанта. Українське законодавство по-різному визначає статус докторантів у вищих навчальних закладах і наукових установах. У наукових установах, згідно з [11, ст. 31], посаду докторанта зараховують до посад наукових працівників, що є цілком логічним. А у вищих навчальних закладах докторанти є здобувачами вищої освіти, хоча основною їх діяльністю є не освітня, а вже наукова діяльність [10]. Тому, на нашу думку, необхідно в законодавстві однозначно визначити статус докторантів як наукових працівників як для наукових установ, так і для ВНЗ.

Варто зазначити, що, на відміну від України, в країнах Бенілюксу університети мають значну автономію. Наприклад, вони розробляють і затверджують (радою директорів, ректоратом Board of Directors) положення про отримання наукового ступеня, а також присуджують наукові ступені та видають відповідні дипломи [31]. В Україні ж автономії університетів у цьому питанні немає. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затверджує Кабінет Міністрів України, а автономії вищих навчальних закладів чи наукових установ вистачає лише на затвердження правил прийому до вищого навчального закладу (наукової установи) на основі затверджених Міністерством освіти і науки України Умов прийому

на навчання до вищих навчальних закладів та розробку навчально-наукової програми підготовки докторів філософії [9].

Незважаючи на досить значну автономію, університети країн Бенілюксу не працюють відособлено один від одного. Вони тісно співпрацюють при підготовці наукових і науково-педагогічних працівників. Наприклад, у Бельгії існує підготовка докторів філософії за співпраці двох університетів. При цьому докторант проводить дослідження в кожному з університетів і в кожному з цих університетів має наукового керівника. По завершенні докторської програми й після успішного захисту дисертації докторант здобуває ступінь доктора філософії в обох університетах, так званий “спільний PhD” [32]. У Люксембурзі немає “спільного PhD”, проте при написанні докторської дисертації докторантам рекомендують проводити частину своїх досліджень у вузі-партнері (бажано за кордоном) [17].

Іншою формою співпраці є спільне визначення вимог до випускників докторських програм. Так, у Бельгії Фламандською міжвузівською радою визначено, що дослідники з науковим ступенем повинні: бути підприємливими й ініціативними, адаптованими до роботи в міжнародному середовищі, здатними працювати як у команді, так й індивідуально; мати досвід організації дослідницьких проектів і високорозвинені навички стратегічного планування, творчо-аналітичного мислення, імпрровізації, комунікації, управління часом [31].

У процесі проходження докторської програми в докторанта можуть виникати різні труднощі у співпраці з науковим керівником чи із членами дослідницької групи. Для вирішення цих непорозумінь в університетах Бельгії працює уповноважений із прав людини, до якого можуть звертатися як докторанти, так і їх наукові керівники. Уповноважений із прав людини виконує функцію посередника, виявляючи серйозні проблеми в робочих відносинах чи підготовці докторанта (що можуть завдати шкоди становленню майбутнього доктора філософії) та цілеспрямовано їх усуваючи [31].

У Люксембурзі цю функцію виконують призначені докторськими школами наставники – особи, які мають ступені у відповідній або суміжній галузі, проте не є ні науковими співробітниками університету, ні науковими керівниками, ні членами консультативної комісії. Основна мета діяльності наставників – попередження причин, що призводять до вибування докторантів. Наставник допомагає докторантам вирішити проблемні питання, що стосуються розвитку їх кар’єри, теми дисертації, які докторант поки не бажає обговорювати із науковим керівником (наприклад, питання розбіжностей у поглядах з науковим керівником, відчуття знуцання над докторантом у дослідницькій групі тощо) [17].

Новим підходом у підготовці науково-педагогічних і наукових кадрів в Україні є можливість призначення за рішенням вченої ради аспіранту (ад’юнкт) двох наукових керівників. Також нормативно визначено загальне коло повноважень наукового керівника: “наукове керівництво роботою над дисертацією, консультування щодо змісту і методології наукових

досліджень аспіранта (ад'юнкта), контроль з виконанням індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану роботи аспіранта (ад'юнкта), визначення стану готовності дисертації аспіранта (ад'юнкта) до захисту, відповідальність перед вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника" [9].

Деякі інші підходи до визначення обов'язків наукового керівника в країнах Бенілюксу. Наприклад, дослідницькою (науковою) радою Брюссельського вільного університету (Бельгія) затверджено Профіль наукового керівника. Цим документом визначено, що викладач чи науковий співробітник зможе лише тоді стати науковим керівником дисертації, коли зможе запропонувати й забезпечити докторанту необхідні для роботи експертизу, інфраструктуру й керівництво. Вимоги до досвіду, інфраструктури й керівництва передбачають, що науковий керівник:

- має вагому репутацію в галузі дослідження, яке, принаймні, тісно пов'язане зі сферою, в якій аспірант повинен провести своє дослідження;
- несе відповідальність за матеріальний та інтелектуальний клімат, у якому докторант виконує свою дослідницьку роботу (гарантує, що основні об'єкти є доступними для докторанта – легкий доступ до комп'ютерної інфраструктури з виходом до Інтернету, до приміщень, необхідних для роботи);
- гарантує, що кількість докторантів є пропорційною кількості місць, доступних для гарантованого контролю (частково дослідниками пост-докторських програм);
- гарантує якість плану дослідження докторанта;
- надає засоби докторантам для підтримки їх роботи через залучення коштів зовнішніх або внутрішніх дослідних фондів чи з використанням виділених коштів грантів для дослідників. Науковий керівник обов'язково має доводити до відома докторанта інформацію про будь-які гранти, що віділяють для дослідницького проекту PhD [32].

До того ж роль наукового керівника передбачає також заохочення, координацію, оцінювання докторанта. При цьому керівник із метою координації діяльності докторанта повинен:

- постійно контактувати з докторантом і уважно стежити за його дослідницьким проектом;
- надавати допомогу в розробці та, за необхідністю, коригуванні дослідницького проекту, спрямовувати до застосування комплексного підходу в дослідженні;
- скласти спільно з докторантом графік його діяльності із урахуванням докторської навчальної програми та дослідницького проекту (при цьому виконання обов'язків, наприклад, викладання, мають бути організовані таким чином, щоб не поставити під загрозу завершення дисертації протягом встановленого часу);

– відповідати за прогрес, досягнутий докторантом у процесі підготовки [32].

Заохочення докторанта, оцінювання та допомога йому зі сторони наукового керівника передбачають від останнього виконання таких функцій:

- введення докторанта до світу науки шляхом знайомства його із дослідниками, які зможуть надати йому допомогу;
- заохочення докторанта до участі в конференціях і в програмі підготовки докторанта (the Doctoral Training Programme);
- рекомендація шляхів подальшого розвитку дослідницького проекту докторанта;
- забезпечення підтримки докторанта та сприяння ентузіазму докторанта в наукових пошуках;
- влаштування презентації докторантом результатів своєї роботи перед колегами, науково-педагогічними працівниками, науковцями, а після цього – проведення її аналізу з докторантом;
- оцінювання прогресу докторанта в проведенні дослідницького проекту;
- надання рекомендацій докторанту про організацію процесу звітування;
- нагадування докторанту про необхідність публікацій, допомога йому при підготовці статей та їх опублікування;
- формування в докторанта здатності не лише готувати дисертацію за результатами дослідження, а й писати статті, тези доповідей тощо [32].

У Бельгії функції наукових керівників значно деталізовані та конкретизовані в документах, на відміну від загальних формулювань у нормативних актах України.

Варте уваги також питання фінансування процесу підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів. В Україні фінансування здійснюють двома способами: на кошти державного бюджету (за державним замовленням); на кошти юридичних чи фізичних осіб (на умовах контракту, зокрема на кошти грантів, які отримав вищий навчальний заклад (наукова установа) на проведення наукових досліджень, за якими передбачено підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії або доктора наук) [9].

У країнах Бенілюксу фінансування підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів є більш різноманітним. Існують такі способи фінансування докторської підготовки:

1. Обіймання посади асистента кафедри. Термін перебування на посаді становить шість років (на відміну від чотирьох років для докторанта), протягом яких здійснюють PhD підготовку (70% часу) й викладання на факультеті. За цей час особа має змогу набути додаткових навичок у дослідницькій, викладацькій сферах і сфері надання послуг, що дає значну перевагу при виході на ринок праці після отримання ступеня доктора філософії [31].

2. Докторська стипендія. Докторант підписує строковий трудовий договір на 3–4 роки з навантаженням 40 год. на тиждень і зобов'язується:

працювати під керівництвом професора; викладати навчальні дисципліни (1–3 год. на тиждень); приділяти більше ніж 80% свого часу науково-дослідницькій діяльності [20]. Фінансування надають на конкурсній основі. Щороку університети виділяють близько десяти таких стипендій. При виборі важливим є або відмінні навчальні результати кандидата, або його дослідницькі здібності. Перевагою такого виду фінансування є відокремлення від існуючих наукових проектів і концентрація на своїй науковій роботі [31].

3. Грант підготовки дослідника. Якщо майбутнього докторанта не фінансують ні компанії, ні науково-дослідні установи, він може поборотися за грант для підготовки дослідника (“Aide à la Formation Recherche” (AFR)). У Люксембурзі такі кандидати повинні: мати грант з підготовки дослідника від Національного дослідницького фонду; співпрацювати або укласти трудовий договір з університетом; працювати під керівництвом професора; приділяти більше ніж 80% свого часу дослідженням, при цьому педагогічна діяльність є бажаною [20].

4. Фінансування проекту. Для цього претендент подає заяву на вакансію асистента проекту, і за успішного проходження заяви його залучають до виконання проекту. В якості асистента проекту особа працює в середньому чотири роки над виконанням проекту в межах підготовки до докторської дисертації. При цьому особа мінімально виконує й інші завдання, такі як викладання чи надання послуг на факультеті [26; 31].

5. Самофінансування. При цьому докторант має виконувати такі вимоги: забезпечувати фінансування підготовки дисертації власним коштом; не укладати контракту про працевлаштування з університетом; приділяти весь свій “вільний” час для роботи над дослідницьким проектом; працювати під керівництвом професора [20].

6. Фінансування від “третьої сторони”. Докторант, який уже обрав тему дослідження та працює в компанії або дослідницькому інституті, фінансується сторонньою організацією (компанією, публічним дослідницьким центром тощо), які оплачують його дослідження. Це фінансування може бути формалізовано у формі угоди з університетом. При фінансуванні “від третьої сторони” докторант повинен присвячувати більш ніж 90% свого часу на проведенню досліджень [20].

Порівняльний аналіз способів фінансування в країнах Бенілюксу й Україні свідчить про деяку їх подібність. Український спосіб “на кошти юридичних чи фізичних осіб” дещо тотожний із “фінансуванням від “третьої сторони””, “самофінансуванням”, “грантом підготовки дослідника”, “фінансуванням проекту”. Проте такий спосіб фінансування, як “держзамовлення”, в Україні, на нашу думку, часто призводить до нераціонального використання коштів. Більш прийнятними є способи, які застосовують у країнах Бенілюксу: “обіймання посади асистента кафедри”, “докторська стипендія”, завдяки яким університети самі вирішують, скільки докторів філософії за кошти університету й для університету буде підготовлено.

На основі проведеного аналізу можна виділити такі особливості системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу:

- докторантура є третьою ланкою в моделі вищої освіти – бакалаврат – магістратура – докторантура;
- освітні програми будуються на основі модульної організації навчального процесу й розрахунку затрат праці в залікових одиницях ECTS;
- підготовку докторів філософії здійснюють у спеціалізованих докторських (дослідницьких) школах та аспірантурі;
- докторантів визначають як студентів (дослідників);
- вищі навчальні заклади мають автономію щодо визначення як порядку підготовки докторантів, так і умов присудження наукового ступеня доктора;
- університети мають уповноважених із прав людини (наставників), діяльність яких спрямована на вирішення проблем, що виникають під час підготовки докторантів;
- коло повноважень наукових керівників чітко визначене й деталізоване; фінансування підготовки наукових і науково-педагогічних працівників можливе різноманітними способами.

Особливостями системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в Україні є:

- модель підготовки наукових і науково-педагогічних працівників на третьому циклі вищої освіти є двоетапною;
- аспіранти (ад'юнкти), докторанти – здобувачі вищої освіти;
- відсутність реальної автономії вищих навчальних закладів (наукових установ) у питанні підготовки наукових і науково-педагогічних працівників;
- наявність “держзамовлення” при підготовці наукових і науково-педагогічних працівників.

Висновки. Аналіз джерельної бази [1–33] свідчить, що участь країн Бенілюксу в Болонському процесі зумовила зменшення відмінностей між їх системами освіти та використання ідентичних підходів до процесу підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.

Досвід підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів у країнах Бенілюксу є надзвичайно цікавим для України. Це стосується запровадження однорівневої системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, чітке обґрунтування й визначення вимог до кандидатів на вступ до докторантури та кандидатів на здійснення наукового керівництва, надання автономії вищим навчальним закладам (науковим установам) щодо самостійного визначення як порядку підготовки аспірантів і докторантів, так і умов присудження наукового ступеня доктора.

Подальшого дослідження ще потребує питання управління системою підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, змісту програм підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та забезпечення якості підготовки наукових і науково-педагогічних працівників, соціального статусу аспірантів (ад'юнктів), докторантів.

Список використаної літератури

1. Бедный Б. И. Подготовка научных кадров в высшей школе. Состояние и тенденции развития аспирантуры : монография / Б. И. Бедный, А. А. Миронос. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ, 2008. – 219 с.
2. Біоде П. Докторська підготовка у Франції [Електронний ресурс] / П. Біоде, С. Колонж, Ж. Шамба // Докторські програми в Європі та Україні : матер. міжнар. конф. “Впровадження принципів третього циклу вищої освіти Європейського простору в Україні”. – Режим доступу: <http://www.ukma.kiev.ua/ua/>.
3. Вища освіта в Україні і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Кременя [авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.] – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
4. Закаулова Ю. В. Розвиток університетської освіти Бельгії в умовах євроінтеграційних процесів : навч. посіб. / Ю. В. Закаулова. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 76 с.
5. Корсак К. Докторантура в сучасній Франції: кількість і якість / К. Корсак, О. Поживілова // Науковий світ. – 2004. – № 2.
6. Лобанова Л. С. Системы подготовки научных кадров в европейских странах и Украине: сравнительный анализ в контексте формирования Единого европейского образовательного и научного пространства : монография / Л. С. Лобанова. – Киев : Информ.-аналитич. агентство, 2010. – 100 с.
7. Миклебуст Я. Аналіз практики реформи докторської освіти в Європі [Електронний ресурс] / Я. Миклебуст, Р. Нілсен // Докторські програми в Європі та Україні : матер. міжнар. конф. “Впровадження принципів третього циклу вищої освіти Європейського простору в Україні”. – Режим доступу: <http://www.ukma.kiev.ua>.
8. Поживілова О. В. Розвиток систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в європейському регіоні та Україні (1990–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Поживілова. – Київ, 2006. – 20 с.
9. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.lbc.com.ua/>.
10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556–VII (із змінами, у редакції від 20.06.2016, підстава № 114-19) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
11. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII (із змінами, у редакції від 01.01.2016, підстава № 928–19) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
12. Сухова Е. Е. Структурная трансформация высшего образования в Германии в контексте Болонского процесса [Електронний ресурс] / Е. Е. Сухова // Вопросы образования. – 2009. – № 3. – С. 94–113. – Режим доступу: <http://vo.hse.ru/arhiv>.
13. Таланова Ж. Докторська підготовка у світі та Україні : монографія / Ж. Таланова. – Київ : Міленіум, 2010. – 476 с.
14. Что такое Болонский процесс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education.ua/2009/11/bologna-process/>.
15. Academic Ranking of World Universities 2015 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.shanghairanking.com/World-University-Rankings-2015>.
16. Doctoral Education [Electronic resource]. – Mode of access: http://wwwen.uni.lu/studies/doctoral_education.
17. Doctoral Education Framework [Electronic resource]. – Mode of access: http://wwwen.uni.lu/university/official_documents.

18. Doctoral schools [Electronic resource]. – Mode of access: http://wwwen.uni.lu/studies/doctoral_education/doctoral_schools/.
19. EU member countries [Electronic resource]. – Mode of access: http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/index_en.htm.
20. Funding [Electronic resource]. – Mode of access: http://wwwen.uni.lu/studies/doctoral_education/funding.
21. Higher Education in Belgium. Flemish Community. French Community [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.enseignement.be_bv.117868183,d.bGQ.
22. Higher Education in Flanders [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.highereducation.be/higher-education-system/programmes#do>.
23. Higher education system in the Netherlands [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.studyinholland.nl/documentation/higher-education-system-in-the-netherlands.pdf>.
24. Is a doctorate for me?: site University of Amsterdam [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.uva.nl/en/research/phd/obtaining-a-phd-at-the-uva/is-a-doctorate-for-me/is-a-doctorate-for-me.html>.
25. L'Université de Liège [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ulg.ac.be/cms/a_16262/en/institutions.
26. Obtaining a PhD [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.studyinholland.nl/documentation/obtaining-a-phd.pdf>.
27. Obtaining a PhD at the UvA [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.uva.nl/en/research/phd/obtaining-a-phd-at-the-uva>.
28. QS World University Rankings® 2015/16 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2015>.
29. Research universities in Holland [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.eurogates.nl/en_dutch_universities_Holland.
30. Third Cycle (PhD) Programmes. Site Belgium (Flemish Community) [Electronic resource]. – Mode of access: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Belgium-Flemish-Community:Third_Cycle_Programmes.
31. Universiteit Hasselt [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.uhasselt.be/en>.
32. Vrije Universiteit Brussel [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.vub.ac.be/en/>.
33. What does a doctorate involve?: site University of Amsterdam [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.uva.nl/en/research/phd/obtaining-a-phd-at-the-uva/what-does-a-doctorate-involve/what-does-a-doctorate-involve.html/>.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2016.

Жабенко А. В. Подготовка научных и научно-педагогических кадров в странах Бенилюкса и Украине

В статье на основе анализа литературных и информационных источников, нормативно-правовой базы по подготовке научных и научно-педагогических кадров определены различия в подготовке научных и научно-педагогических кадров в странах Бенилюкса и Украины. Выявлены особенности подготовки научных и научно-педагогических кадров в странах Бенилюкса и Украине.

Ключевые слова: подготовка научных и научно-педагогических кадров, аспиранты, докторанты, ученые степени.

Zhabenko O. Training of Scientific and Scientific-Pedagogical Staff in the Benelux Countries and Ukraine

In the article on the background of the analysis of scientific literature and information sources and regulatory framework to the training of scientific and scientific-pedagogical staff differences in the training of scientific and scientific-pedagogical staff in the Benelux countries and Ukraine were determined.

The peculiarities of the training of scientific and scientific-pedagogical staff in the Benelux countries, namely: training for doctor's degree – the third link in the model of higher education – bachelor – master – doctorate; training programs are based on a modular organization of educational process and calculation expenses of work in credits ECTS; PhD training carried out in specialized doctoral (research) and graduate schools; status of doctoral students defined as students (researchers); autonomy of higher education institutions in the determination the order training for doctoral students and conditions of awarding the Doctor's degree; presence in universities Ombudsmans (mentors), which activity are aimed at solving problems that arise during the training of doctoral students; clearly defined and detailed circle of authority of supervisors; variety ways of funding the training of scientific and scientific-pedagogical staff were defined.

The peculiarities of the training of scientific and scientific-pedagogical staff system of Ukraine we include: two-level model of the training of scientific and scientific-pedagogical staff at the third cycle of higher education; status postgraduate (adjunct) and doctoral students – candidate for higher education; lack of real autonomy of higher education institutions (research institutions) in the issue of the training of scientific and scientific-pedagogical staff; existence of “state ordering” in the training of scientific and scientific-pedagogical staff.

For Ukraine the Benelux countries experience is valuable. It introduces a one-level system of the training of scientific and scientific-pedagogical staff, clear substantiation and determine the demands to candidates to training for doctor's degree and to future research supervisors, granting autonomy to higher education institutions (research institutions) on self-determination of the order of the training of scientific and scientific-pedagogical staff and the conditions of awarding the degree of Doctor.

Key words: *scientific and pedagogical staff training, doctoral student, scientific degrees.*